

แนวทางในการอนุรักษ์ศาสนสถานวัดพระธาตุดอยถ้ำของชุมชน
ตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

THE PROCEDURES IN RELIGIOUS PLACE CONSERVATION
PHRA DHATU DOI THUM TEMPLE OF COMMUNITY NAMPRAE
SUBDISTRICT, HANGDONG DISTRICT, CHIANG MAI PROVINCE

พระรังสรรค์ จันทสิโล¹, พูนชัย ปันธิยะ² และ วิโรจน์ วิชัย³

Phra Rangsan Jantasilo¹, PUNCHAI Pantiya² and VIROT Vichai³

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

139 ถ.สุเทพ ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200^{1, 2, 3}

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus,

139 Suthep Road, Muang, Chiang Mai 50200^{1, 2, 3}

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศาสนสถาน 2. เพื่อศึกษาบริบทสภาพปัญหาการอนุรักษ์ศาสนสถาน วัดพระธาตุดอยถ้ำ ตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ 3. เพื่อเสนอแนวทาง ในการอนุรักษ์ศาสนสถาน วัดพระธาตุดอยถ้ำของชุมชน ตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศาสนสถานคือการจัดการองค์ประกอบทางกายภาพต่าง ๆ ที่อยู่รอบศาสนสถาน ได้แก่ พระธาตุเจดีย์ วิหารล้านนา ศาลาราย บันไดนาค บันไดหิน และคูหาถ้ำ

บริบทสภาพปัญหาการอนุรักษ์ศาสนสถาน พบว่า มีปัญหาด้านแผนผัง ภูมิทัศน์และการวางแผนพื้นที่วัด ที่เกิดปัญหาในการใช้ประโยชน์ที่ดิน บริเวณศาสนสถาน

แนวทางในการอนุรักษ์ศาสนสถานของชุมชนเป็นข้อเสนอแนะและวิธีดำเนินการอนุรักษ์ สงวนรักษา โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ

¹ นักศึกษาหลักสูตรหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาพระพุทธศาสนา

³ อาจารย์ ดร. ภาควิชาพระพุทธศาสนา

สุดท้ายมุ่งเน้นชุมชนได้ตระหนักรู้แนวทางของตนเองมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศาสนสถาน ตลอดจนให้ความสำคัญกับหน่วยงานท้องถิ่นเพื่อการบริหารจัดการวัดพระธาตุดอยงั่วในเขตรับผิดชอบพื้นที่ตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

คำสำคัญ : ศาสนสถาน, การอนุรักษ์

ABSTRACT

This research aimed to 1) study the concept and theory of the religious place conservation 2) investigate the environmental problems on conservation of Phra Dhatu Doi Thum Temple, and 3) propose the guideline for religious place conservation Phra Dhatu Doi Thum Temple of Namprae Subdistrict, Hangdong District, Chiang Mai Province.

The concept and theory of the religious place conservation was the management of physical components surrounding in the religious places such as Phra Dhatu Chedi, Vihara Lanna, Cloister, Stairway Naga, Stairway Granite and Caves.

The problems on Phra Dhatu Doi Thum Temple were about diagram, landscape and land planning.

The guideline for religious place conservation was community participation. It was so important to focus on community and local authorities role on Phra Phatu Doi Thum Temple consevation.

KEYWORDS: Religious Place, Conservation

บทนำ

วัดพระธาตุดอยงั่ว ตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ มีลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เป็นมรดกทางศิลปะและวัฒนธรรม เช่น พระธาตุเจดีย์ วิหารล้านนา ศาลาราย บันไดนาค บันไดหิน คูหาถ้ำและศิลปวัตถุขุดค้นนาอื่น ๆ วัดนี้เป็นที่บรรจุพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้า นับเป็นปูชนียสถานสำคัญ มีคณะศรัทธาประชาชน พุทธศาสนิกชนจาก

ที่ต่าง ๆ ไปทำการสักการบูชาตามประเพณีเป็นประจำทุกปี พระธาตุเจดีย์ตั้งอยู่บนจอมเขาสองประมาณ 14 เมตร

เนื่องจากมรดกทางศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะโบราณสถาน โบราณวัตถุที่มีอยู่ในเขตศาสนสถานและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในปัจจุบัน เป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรือง ของพระพุทธศาสนาในอดีต แต่ปัจจุบันมรดกทางศิลปวัฒนธรรม กำลังประสบปัญหา

จากการถูกทำลายด้วยสาเหตุต่าง ๆ ทั้งการเสื่อมสภาพของโบราณสถาน โบราณวัตถุตามอายุหรือเกิดจากสภาพแวดล้อม

กรมศิลปากรศึกษาประวัติความเป็นมาการเกิดขึ้นของศาสนสถานในพุทธศาสนาโดยพบว่าวัดต่าง ๆ มีการปฏิสังขรณ์มาโดยตลอด องค์ประกอบสำคัญภายในศาสนวัตถุที่พบมักพบพระพุทธรูปจำนวนมาก และยังพบการขุดเจาะถ้ำเป็นศาสนสถานด้วยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 3 ซึ่งเป็นถ้ำในพุทธศาสนานิกายเถรวาท และรุ่งเรืองมากที่สุดในสมัยพุทธศตวรรษที่ 11 ในศิลปะคุปตะ ที่ถ้ำอชันดาในพุทธศาสนานิกายมหายาน สำหรับพัฒนาการของวัดที่สร้างขึ้นในประเทศไทยได้มีพัฒนาการสืบต่อมาอย่างซับซ้อน และผันแปรรูปแบบไปตามท้องถิ่น เช่น วัดในสมัยสุโขทัย และล้านนาจะใช้พระธาตุเจดีย์เป็นศูนย์กลางของวัด

วัดพระธาตุตุ๋ดอยถ้ำเป็นศาสนสถานของชุมชนชาวพุทธในอดีตของท้องถิ่นนี้ซึ่งประสบปัญหาด้วยสาเหตุต่าง ๆ จากการเสื่อมโทรมของโบราณสถานตามอายุ เกิดจากสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่และเกิดจากการกระทำของมนุษย์ โดยเฉพาะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ คือ คูหาถ้ำที่เคยประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชนชาวพุทธในอดีตได้ถูกทอดทิ้งรกร้าง ดังนั้นชุมชนในท้องถิ่น บุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด ควรศึกษาการสร้างเครือข่ายการดำเนินงานด้านมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ อาทิ อาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมทั้งนี้โดยไม่ขัดต่อพระราชบัญญัติโบราณสถานโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

(ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 จากเหตุผลดังกล่าวจึงนำไปสู่การปรับบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภาครัฐ กับชุมชนคือให้ชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนโดยมีเจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากรและวัฒนธรรมจังหวัดเป็นผู้ควบคุมกำกับดูแลและให้การสนับสนุน

จากเหตุผลที่กล่าวมาผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “แนวทางในการอนุรักษ์ศาสนสถานวัดพระธาตุตุ๋ดอยถ้ำ ของชุมชนตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่” เพื่อทราบบริบทสภาพปัญหาการอนุรักษ์ศาสนสถานวัดพระธาตุตุ๋ดอยถ้ำ และแนวทางในการอนุรักษ์ศาสนสถานวัดพระธาตุตุ๋ดอยถ้ำ ให้เจริญรุ่งเรืองและเป็นที่สักการะบูชาของพุทธศาสนิกชนชุมชนตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ สืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศาสนสถาน
2. เพื่อศึกษาบริบทสภาพปัญหาการอนุรักษ์ศาสนสถานวัดพระธาตุตุ๋ดอยถ้ำ ตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อเสนอแนวทางในการอนุรักษ์ศาสนสถานวัดพระธาตุตุ๋ดอยถ้ำ ของชุมชนตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

แนวทางในการอนุรักษ์ศาสนสถานวัดพระธาตุตุ๋ดอยถ้ำ ของชุมชนตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งเน้นในด้านสภาพปัญหาที่ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม แหล่งโบราณ

สถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น ซึ่งอยู่เขตพื้นที่ตำบลน้ำแพร่ อำเภอดงหลวง จังหวัดเชียงใหม่ รวมถึงความรู้ความเข้าใจ ความตระหนักของผู้นำกลุ่มชุมชนในตำบลกำหนดทิศทางของท้องถิ่นเพื่อร่วมกันคิดและดำเนินการ โดยมีผู้นำคณะสงฆ์ ผู้นำองค์กรและการปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำกลุ่มสมาชิกชุมชน ครู นักวิชาการ เป็นผู้กำกับดูแลให้การสนับสนุนพัฒนาตามความต้องการของชุมชนนำผลการศึกษาที่ได้มาเสนอแนะเป็นแนวทางการจัดการมรดกศิลปวัฒนธรรมในเขตศาสนสถาน และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัด เพื่อกำหนดเป็นแผนแม่บทนำมาเป็นบรรทัดฐานในการดูแลรักษาคุ้มครองสถานที่ประกอบกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา โดยมีข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และข้อสรุป เป็นโครงการนำมาดำเนินการร่วมกันของชุมชนในอนาคตต่อไป

การรวบรวมข้อมูลได้จากการศึกษางานวิจัยต่าง ๆ เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเพื่อศึกษาค้นคว้าตามวัตถุประสงค์ก่อนจะนำไปใช้ได้จริงจากการสำรวจพื้นที่ในการปฏิบัติศาสนกิจ เมื่อ พ.ศ. 2555 – พ.ศ. 2558 เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ การสัมภาษณ์ จากผู้นำคณะสงฆ์ ผู้นำองค์กรและการปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำกลุ่มสมาชิกชุมชน ครู นักวิชาการ ตำบลน้ำแพร่ อำเภอดงหลวง จังหวัดเชียงใหม่ หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจศึกษามาร่วมกับข้อมูลพื้นฐาน นำข้อมูลจากการประชุมประจำเดือนของกลุ่มต่าง ๆ มาสรุปเป็นประเด็น รายบุคคล (Individual

Interview) แบบกลุ่ม (Group Interviews) และการประชุมกลุ่มของผู้นำที่มีความเกี่ยวข้องกับวัดพระธาตุดอยงั่ว แบบรวมจุดสนใจ (Focused Interviews) เพื่อนำเสนอเป็นแผนงานโดยมุ่งประโยชน์ร่วมของชุมชนชาวพุทธในท้องถิ่น

ผลการวิจัย พบว่า

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศาสนสถาน ในการอนุรักษ์ศาสนสถานต้องอาศัยการสนับสนุนจากบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนงานนำมาเป็นโครงการร่วมกันของชุมชนเพื่อสืบสานมรดกศิลปวัฒนธรรม เช่น พระธาตุเจดีย์ วิหารล้านนา ศาลาราย บันไดนาค บันไดหิน คูหาถ้ำ และศิลปวัตถุยุคล้านนาอื่น ๆ ในเขตศาสนสถานและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดพระธาตุดอยงั่ว โดยมุ่งประโยชน์ร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาตามความต้องการของชาวพุทธ ตำบลน้ำแพร่ อำเภอดงหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ในปัจจุบันและอนาคตที่ยั่งยืนต่อไปตามแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศาสนสถาน

จากการศึกษาตามเป้าหมาย และวิธีการอนุรักษ์ด้วยแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ศาสนสถาน ซึ่งประกอบด้วย

- 1) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศาสนสถาน
- 2) แนวคิดในการจัดการอนุรักษ์ศาสนสถาน
- 3) แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

ผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศาสนสถานทั้ง 3 แนวคิดมากำหนดแนวทางในการสังเคราะห์ในการอนุรักษ์วัดพระธาตุดอยงั่ว เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ สามารถนำไปใช้ได้จริง สรุปได้ดังนี้คือ

1.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศาสนสถานต้องกระทำตามนโยบายและมาตรการของวัด วัดควรมีการเปิดโอกาสให้ประชาชน และองค์กรเอกชนได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษา บูรณะโบราณสถาน โบราณวัตถุที่สำคัญ ๆ ต่อสถานที่ของวัดพระธาตุดอยงั่ว เช่น การสัมมนาระดับตำบล เพื่อแสดงความคิดเห็นหาแนวทางวิธีดำเนินการร่วมกันว่ามีข้อสรุปอย่างไร ในการร่วมอนุรักษ์วัดพระธาตุดอยงั่วให้เป็นศาสนสถานที่ทรงคุณค่าสืบไป ณ เทศบาลน้ำแพร่พัฒนา ตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

1.2 แนวคิดในการจัดการอนุรักษ์ศาสนสถาน เพื่อให้การจัดการอนุรักษ์ศาสนสถาน วัดพระธาตุดอยงั่ว เป็นไปตามแนวทางของการจัดการการใช้พื้นที่ของวัด และเพื่อหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขสภาพแวดล้อมเหล่านั้นให้สอดคล้องเหมาะสมกับโบราณสถาน โบราณวัตถุให้มากที่สุด ในที่นี้จึงได้กำหนดแนวทางเป็นประเด็นต่าง ๆ ตามหลักในทางพระพุทธศาสนาและกฎหมาย เช่น มีข้อเสนอแนะและแนวทางโดยขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ มาฟื้นฟูร่วมกับชุมชน ในตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยสนับสนุนให้ชุมชนได้ตระหนักรู้ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะโบราณสถานโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ตลอดจนให้ความสำคัญกับหน่วยงานในท้องถิ่นในการบริหารจัดการพัฒนาพื้นที่ในเขตรับผิดชอบ เช่น การขอความสนับสนุนจากคณะสงฆ์ อำเภอหางดง องค์การปกครองอำเภอ หางดง องค์การรัฐ องค์การภาคเอกชน และประชาชนชาวอำเภอหางดง เป็นผู้กำกับดูแล ศาสนสถาน และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดพระธาตุดอยงั่ว ซึ่งเป็นปูชนียสถานประจำอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศาสนสถานเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับหารูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมนำเสนอกลุ่มบุคคลผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้นำคณะสงฆ์ ผู้นำองค์กร และการปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำกลุ่มสมาชิกชุมชน ครู นักวิชาการ ตลอดจนขอเสนอแนะต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานการอนุรักษ์ศาสนสถานของวัดพระธาตุดอยงั่ว ตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

2. บริบทสภาพปัญหาการอนุรักษ์ศาสนสถาน วัดพระธาตุดอยงั่ว ตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับภูมิทัศน์ พบว่าไม่มีการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจนโดยเฉพาะการใช้พื้นที่ของวัด การดำเนินการมีการแยกส่วนกันในแต่ละฝ่ายจึงส่งผลให้การดำเนินการไม่ต่อเนื่อง

จากการศึกษาและสำรวจข้อมูลพื้นฐานของวัดพระธาตุดอยงั่ว พบว่ามีปัญหาในด้านแผนผัง ด้านภูมิทัศน์ และด้านสิ่งแวดล้อม ศาสนสถาน จำแนกเป็น 3 ด้านคือ

2.1) ด้านแผนผังบริเวณวัดพระธาตุดอยงั่ว

ภายในบริเวณวัด เมื่อมองดูจากสภาพทั่วไปเห็นว่าวัดมีการก่อสร้างอาคารในแต่ละอาคารมีรูปแบบรูปทรงและขนาดแตกต่างกัน บางอาคารโครงสร้างหลังคาไม่สอดคล้องกับโบราณสถาน วัดไม่มีการออกแบบแผนผังบริเวณในการใช้พื้นที่ จึงเกิดปัญหาด้านการจัดวางตำแหน่งอาคารต่าง ๆ ไม่เป็นหมวดหมู่ที่ดี ทำให้สิ่งก่อสร้างที่เกิดขึ้นมาภายหลังบดบังความสง่างามของอาคารหลักคือ พระธาตุเจดีย์ วิหารล้านนา และศาลาราย

2.2) ด้านภูมิทัศน์ของวัดพระธาตุดอยงั่ว

การจัดวางองค์ประกอบและรายละเอียดของการใช้พื้นที่ต่าง ๆ ยังไม่ถูกต้องตามหลักทางกายภาพ เช่น มีการปลูกต้นไม้ใหญ่ บดบังทัศนียภาพของโบราณสถาน การออกแบบในการจัดสวน รวมทั้งขาดการดูแลเอาใจใส่ในด้านการตกแต่ง และขาดการรักษาความสะอาดบนพระวิหาร และขาดการบูรณะซ่อมแซมในสิ่งที่ชำรุดทรุดโทรมดังที่กล่าวมาจึงทำให้วัดไม่สะอาด ขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อยงามตา โดยเฉพาะบันไดนาคน บันไดหิน คูหาถ้ำและวิหารล้านนา

2.3) ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมศาสนาณวัดพระธาตุดอยงั่ว

การจัดวางภายในของสิ่งก่อสร้างทั้งหลายภายในวัด พบว่า การก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ ได้สร้างรูกูล้าเข้าไปภายในเขตพุทธาวาสจึงทำให้สิ่งก่อสร้างเหล่านี้ไปทำลายบรรยากาศของความสงบเงียบทำให้สิ่งแวดล้อมของวัดขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ขาดความสง่างาม

ในด้านของการจัดภูมิทัศน์และการจัดการพื้นที่ของวัดไม่มีแผนการใช้ที่ดินที่ชัดเจน ทำให้การจัดการสิ่งแวดล้อมไม่เป็นระบบที่ดีเกิดปัญหาการจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในวัด เช่น กรณีอ่างสิทธิดีครอบครองที่ดินบริเวณศาสนาณสถาน เป็นต้น และมาจากวัดไม่มีนโยบายในการพัฒนาพื้นที่ของวัด ตลอดจนบุคลากรของวัดขาดความรู้ ความสามารถในการวิเคราะห์ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านการใช้พื้นที่วัด ทำให้วัดสูญเสียพื้นที่สาธารณะและพื้นที่บริเวณรอบวัดซึ่งถือเป็นปัญหาที่ทำให้ลายคุณค่าและทัศนียภาพของวัด

3. แนวทางในการอนุรักษ์ ศาสนสถานวัดพระธาตุดอยงั่ว ของชุมชนตำบลน้ำแพร่ อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่

แนวทางในการอนุรักษ์ศาสนาณสถานวัดพระธาตุดอยงั่ว เพื่อที่จะทราบสภาพการณ์ของการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุของวัด และศักยภาพในการอนุรักษ์ศาสนาณสถานของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้นำกลุ่มชุมชนในตำบลน้ำแพร่ แบ่งออกเป็น 2 แนวทางดังนี้

1) แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมโดยชุมชนในการจัดการอนุรักษ์ศาสนาณสถาน วัดพระธาตุดอยงั่ว ตำบลน้ำแพร่ อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่ วิเคราะห์ ได้ดังนี้

จุดแข็ง วัดแห่งนี้มีประวัติตำนานมานาน 500 ปี เศษ จึงเป็นปูชนียสถานเก่าแก่และสำคัญไม่น้อยไปกว่าปูชนียสถานแห่งอื่นในอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

จุดอ่อน ปัจจุบันควรมีมวลชนเข้ามาพัฒนาวัดโดยเฉพาะความชัดเจนในตัวผู้นำของทางวัดและชุมชน ดังที่เห็นคือทางวัดยังขาดพระสงฆ์ที่เป็นศูนย์รวมทางใจอยู่ และผู้นำชุมชนเองก็ยังไม่ได้กำหนดให้วัดคอยถ้ำเป็นวัดของชุมชนบ้านคอยถ้ำ

โอกาส มีการเสนอทำโครงการงานการอนุรักษ์พื้นที่บริเวณวัด จัดเป็นระบบนิเวศน์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลน้ำแพร่ และจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ศาสนสถาน

อุปสรรค ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ และองค์กรต่าง ๆ ที่มีส่วนช่วยในการพัฒนาวัดพระธาตุคุดอยถ้ำ ขาดการมีส่วนร่วมซึ่งพระทุกรูปต้องสร้างความศรัทธาให้กับคนในพื้นที่ให้มากที่สุดแล้วชาวบ้านจึงจะมีความเลื่อมใสจะเข้ามามีส่วนมากร่วมในการอนุรักษ์วัดพระธาตุคุดอยถ้ำ

การไม่มีส่วนร่วมของชุมชนทั่วไปในตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่และไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนในหมู่บ้านคอยถ้ำได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มการพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ แก้ปัญหา การร่วมรับผิดชอบ และตรวจสอบในเรื่องต่าง ๆ ของวัดมีผลกระทบมาถึงตัวชุมชนเอง

2) แนวทางในการอนุรักษ์ศาสนสถานวัดพระธาตุคุดอยถ้ำของชุมชนตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ วิเคราะห์ได้ดังนี้

จุดแข็ง จัดกิจกรรมในการนัดหมายการพัฒนาวัดพระธาตุคุดอยถ้ำ ประสานผู้นำชุมชนในการเป็นผู้นำการแสดงออกและขอความร่วมมือชาวชุมชนในวันหยุด เพื่อการร่วมพัฒนาวัดของชุมชนเอง

จุดอ่อน เวลาประชุมประกาศเสียงตามสายขอให้มาพร้อมเพรียงกัน เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้งไม่สามัคคีกัน เวลาออกความคิดเห็นมักจะขัดแย้งกัน ควรรับฟังเหตุผลของแต่ละฝ่าย เพื่อให้ได้ข้อสรุปร่วมกัน

โอกาส นำเรื่องการอนุรักษ์ศาสนสถานวัดพระธาตุคุดอยถ้ำเข้าในวาระการประชุมสภาเทศบาลน้ำแพร่พัฒนา เพื่อให้เทศบาลได้มีบทบาทในการเข้าร่วมฟื้นฟูอย่างแท้จริง

อุปสรรค วัดขาดแผนพัฒนาวัดที่ชัดเจน ต้องมีคณะกรรมการที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และต้องมีแนวคิดในการพัฒนาวัดให้เจริญรุ่งเรือง

ประการสำคัญที่สุดคือการพัฒนาบุคลากรโดยการตั้งกลุ่มอาสาพัฒนาในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และการจัดการฟื้นฟูศาสนสถานของวัดเพื่อเป็นการป้องกันการเสื่อมสภาพของโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุในปัจจุบันและสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

สรุปแนวทางในการอนุรักษ์ศาสนสถานของวัดพระธาตุคุดอยถ้ำของชุมชนในงานวิจัยครั้งนี้ พบว่า การอนุรักษ์ร่วมกัน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลน้ำแพร่ เป็นการดำเนินงานที่ต้องอาศัยระยะเวลา ที่สำคัญคือ 1) ได้แนวคิดเพื่อทำแผนงานในการอนุรักษ์

ศาสนสถานวัดร่วมกับหน่วยงานรัฐ เช่น วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ 2) ชุมชนวัดสามารถรับรู้และแก้ไขสภาพที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ศาสนสถานของชุมชนเอง เช่น การมีส่วนร่วมในการจัดการดำเนินการ ประเมินผล และการรับผลประโยชน์ของวัดพระธาตุดอยถ้ำร่วมกัน 3) ชุมชนตำบลน้ำแพร่ มีส่วนร่วมและจัดการในการอนุรักษ์ศาสนสถานของวัดพระธาตุดอยถ้ำ เช่น การตั้งกลุ่มอาสาสมัครท้องถิ่นร่วมกับกรมศิลปากร เขต 8 จังหวัดเชียงใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการปลูกฝังความรู้ ความเข้าใจ แก่ประชาชนส่วนใหญ่ให้เกิดความรู้สึกรักและหวงแหนในมรดกที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ไว้ การอนุรักษ์ศาสนสถานของวัดจึงมิใช่หน้าที่ของคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นหน้าที่ของคนในชุมชนตำบลน้ำแพร่ และตำบลใกล้เคียงทุกหมู่บ้านจะต้องรับผิดชอบ ดังเช่น ปี พ.ศ. 2522 ท่านพระครูบุญญาภินันท์ พร้อมด้วยนายจอมขวัญดี นายอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ได้นำบรรดาพุทธศาสนิกชนทั้งหลายที่ใคร่ในศิลปะวัฒนธรรมช่วยกันบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นมาอีกครั้ง โดยมีการแผ้วถางป่าบริเวณรอบวัด ปรับพื้นที่ สร้างกุฏิ ศาลา พระวิหารและวิหารเล็กของพระสังกัจจายขึ้นใหม่ ได้ทำเขื่อนกั้นน้ำขุดสระน้ำเพื่อทำสวนพฤกษชาติขึ้นให้ประชาชนพุทธศาสนิกชนทั้งหลายที่ได้มาร่วมทำบุญที่วัดแห่งนี้ได้พักผ่อนหย่อนใจ ในเขตพื้นที่ของวัดจนเป็นที่สำเร็จเรียบร้อยลงและเจริญขึ้นมาเป็นลำดับ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

จากงานวิจัยครั้งนี้ ในการดูแลมีข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยและข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาต่อไปดังนี้

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. การปฏิบัติด้านการจัดการอนุรักษ์ศาสนสถานของวัดต้องอาศัยบุคคลหลายฝ่ายในตำบลน้ำแพร่เข้ามาประสานความร่วมมือหากระดับตำบลไม่มีบทบาทในการดูแลนโยบายดังกล่าวแล้ว ชาวชุมชนตำบลน้ำแพร่ เสนอแนะให้อาศัยหน่วยงานระดับอำเภอเข้ามามีส่วนร่วมต่อไป

2. วัดควรมีโครงการสร้างระบบนิเวศน์บริเวณพื้นที่วัด ในเรื่องของการจัดการอนุรักษ์ศาสนสถานของวัด ปลูกต้นไม้ทดแทนร่วมกับชุมชน และประชาชนทั่วไป ให้มีจิตสำนึกว่าวัดเป็นของตน มีความรู้สึกรักหวงแหนช่วยกันดูแลรักษาสภาพแวดล้อมวัดให้ความร่มรื่น ร่มเย็น ในพื้นที่โดยรอบบริเวณวัดพระธาตุดอยถ้ำ ตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

3. วัดควรมีกิจกรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์งานประเพณีในอดีต ระหว่างวัดกับประชาชนในตำบลน้ำแพร่ และประชาชนในอำเภอหางดง เช่น งานเทศกาลประเพณีขึ้นนมัสการทำบุญบรมสมโภชในเดือน 9 เหนือเพ็ญ เป็นประจำทุกปี ซึ่งเป็นพุทธสถานที่สักการะบูชาของชาวอำเภอหางดงมานาน

4. การสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างวัดกับประชาชนให้เกิดขึ้นเพื่อให้วัดเป็นที่พึ่งทางใจของประชาชนได้อย่างแท้จริงได้ศึกษาเล่าเรียนในคำสอนของ

พระพุทธศาสนาและการประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของชุมชนชาวพุทธ ดังนั้นวัดจึงต้องเป็นที่อยู่ที่เป็น สักปายะ คือเป็นสถานที่ที่มีความเป็นธรรมชาติ สงบร่มเย็น

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ควรศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดการเพื่อการท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ

ของวัดพระธาตุดอยงั่ว ตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

2. ควรศึกษาวิจัย เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีนมัสการพระธาตุวัดพระธาตุดอยงั่ว ตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2533). *วิวัฒนาการพุทธสถานไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด.
- กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. (2547). *ภารกิจและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับมรดกทางศิลปวัฒนธรรม* ที่มอบให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ จำกัด.
- คณะกรรมการการศาสนา. (2552). *คุณธรรม จริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- พระครูบุญญาภินันท์ และคณะ. (2524). *หนังสือประวัติวัดพระธาตุดอยงั่ว อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: โรงพิมพ์ส่งเสริมธุรกิจ 92-98 พระปกเกล้า.

